

ing threats and challenges to economic security]. *Vestnik Instituta ekonomiki RAN*, no. 2 (2009): 46-58.

"Sil'ske hospodarstvo Ukrainy za 2012 rik" [Farming Ukraine 2012]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. www.ukrstat.gov.ua

"Valova produktsiia sil'skoho hospodarstva Ukrainy (u postiinykh tsinakh 2010 r.) za 2013 rik" [Gross agricultural output Ukraine (at constant prices of 2010) 2013]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. www.ukrstat.gov.ua

Yermoshenko, M. M. *Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia* [Financial security state: the national interest, the real threat, strategy support]. Kyiv: KNTEU, 2001.

Zhalilo, Ya. A. "Ekonomichna bezpeka derzhavy, pidpriemstva, osoby v intehrovanomu suspilstvi" [The economic security of the state, enterprises and individuals in an integrated society]. *Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*, no. 26 (2001): 24-27.

Zemelnyi visnyk Ukrainy, no. 1-2 (2009): 8-9.

УДК 634.8

СУЧАСНИЙ СТАН ВИНОГРАДАРСТВА І ВИНОРОБСТВА УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ЇЇ ОКРЕМИХ РЕГІОНІВ У РОЗВИТКУ ГАЛУЗИ

© 2014 ПОПОВА М. М.

УДК 634.8

Попова М. М. Сучасний стан виноградарства і виноробства України та роль її окремих регіонів у розвитку галузі

Розглянуто та системно проаналізовано сучасний стан виноградарсько-виноробної галузі України та її окремих виноградарських регіонів у динаміці за ряд років. На підставі аналізу основних показників виробництва винограду та виноматеріалів у Херсонській області в порівнянні із середніми показниками по Україні досліджено потенційну потужність Херсонщини в досягненні високого рівня конкурентоспроможності виноградної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках; визначено роль виноградарської галузі Херсонської області з огляду на політичну та економічну ситуацію, що склалася в Україні на теперішній час. Виявлено та аналітично розглянуто основні проблеми виноградарсько-виноробної галузі України та окремих регіонів, зокрема Херсонщини, такі як кліматично-сировинна, сортова, велика питома вага застарілих площ виноградних плантацій, відсутність сучасної матеріально-технічної бази тощо. Як висновок запропонована ідея створення загальної концепції розвитку виноградарсько-виноробної галузі України з урахуванням потенційних природних можливостей окремих виноградарських регіонів.

Ключові слова: виноградарство, виноробство, показники виробництва винограду та виноматеріалів, виноградарсько-виноробний регіон.

Рис.: 6. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 15.

Попова Маргарита Миколаївна – аспірантка, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені П. Василенка (вул. Артема, 44, Харків, 61002, Україна)

E-mail: ri.ja@mail.ru

УДК 634.8

Попова М. М. Современное состояние виноградарства и виноделия Украины и роль ее отдельных регионов в развитии отрасли

Рассмотрено и системно проанализировано современное состояние виноградарско-винодельческой отрасли Украины и ее отдельных виноградарских регионов в динамике за ряд лет. На основании анализа основных показателей производства винограда и виноматериалов в Херсонской области по сравнению со средними показателями по Украине исследована потенциальная мощность Херсонщины в достижении высокого уровня конкурентоспособности виноградной продукции на внутреннем и внешнем рынках; определена роль виноградарской отрасли Херсонской области, учитывая политическую и экономическую ситуацию, сложившуюся в Украине в настоящее время. Выявлены и аналитически рассмотрены основные проблемы виноградарско-винодельческой отрасли Украины и отдельных регионов, в частности Херсонщины, такие как сырьевая, сортовая, значительный удельный вес устаревших площадей виноградных плантаций, отсутствие современной материально-технической базы и т. д.. Как вывод предложена идея создания общей концепции развития виноградарско-винодельческой отрасли Украины с учетом потенциальных природных возможностей отдельных виноградарских регионов.

Ключевые слова: виноградарство, виноделие, показатели производства винограда и виноматериалов, виноградарско-винодельческий регион.

Рис.: 6. **Табл.:** 3. **Библ.:** 15.

Попова Маргарита Николаевна – аспирантка, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства имени П. Василенко (ул. Артема, 44, Харьков, 61002, Украина)

E-mail: ri.ja@mail.ru

UDC 634.8

Popova M. M. The Current State of Viticulture in Ukraine and the Role of its Individual Regions in the Development of the Industry

The current state of grape and wine industry of Ukraine and its individual viticulture regions in time series were reviewed and systematically analyzed. Based on the analysis of the main indicators of the production of grapes and wine in Kherson oblast, compared with the average for Ukraine Kherson oblast was investigated to define the potential power to achieve a high level of competitiveness of grape products in the domestic and foreign markets; the role of viticulture industry in Kherson oblast was defined, given the political and economic situation in Ukraine at the moment. The basic problems of grape and wine industry of Ukraine and some of its regions were identified and analytically examined, particularly in the Kherson oblast, such as raw materials, varietal, a significant proportion of outdated areas of vineyards, the lack of modern material and technical base, and so on. As a conclusion the idea of creating the general concept of grape and wine industry of Ukraine was proposed, taking into account potential natural ability of the individual vineyard regions.

Key words: viticulture, winemaking, production figures and wine grapes, grape and wine region.

Pic.: 6. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 15.

Popova Margaryta M. – Postgraduate Student, Kharkiv P. Vasylenko National Technical University of Agriculture (vul. Artema, 44, Kharkiv, 61002, Ukraine)

E-mail: ri.ja@mail.ru

Виноградарство і виноробство завжди були важливими галузями для української економіки. Історія ж розвитку виноградарства в Україні бере свій початок з глибокої давнини, про що свідчать зображення виноградних грон на деяких монетах III і II ст. до н. е. міста Тира (сучасний Білгород-Дністровський Одеської області). У колишньому СРСР Україна посідала третє місце за площею виноградників і друге місце за виробництвом вина, що дозволяло виноградарсько-виноробній галузі бути одним із основних джерел поповнення бюджету держави. Крім того, виноград відіграє важливу роль у структурі раціонального харчування людини, тобто впливає на здоров'я нації. Адже в медичних цілях в цій ягоді використовується практично все: починаючи від шкірки й закінчуючи листям. Хімічний склад виноградного соку за складністю можна порівняти зі складом мінеральних вод: у 100 г цього продукту містяться: води (55 – 87 г), білків (0,15 – 0,9 мг), вуглеводів (10 – 30 г), органічних кислот (винна, яблучна та ін. – 0,5 – 1,7 г), калію (250 мг), заліза, магнію (17 мг), кальцію (45 мг) й інших мікроелементів, а також вітаміни груп С, А, В і Р [1]. У кісточці багато поліфенолів, вітамінів А, Е, К і природних олій, які мають унікальну здатність зв'язувати вільні радикали, які є однією з причин старіння і виникнення онкологічних захворювань. Шкірка сприяє очищенню кишечника від шлаків.

У світі відзначається позитивна тенденція до безперервного підвищення кількості споживаного винограду. При цьому споживання свіжого винограду на душу населення в різних країнах досить різняться: від 5 – 10 кг в Італії, Іспанії, Португалії, Аргентині, Югославії, Румунії, ФРН, Угорщині і Франції; 10 – 15 кг в Ізраїлі, 15 – 30 кг у Болгарії, Кіпрі, Греції, Туреччині та деяких інших країнах Близького Сходу та Середньої Азії до більше 40 кг на душу населення в рік в арабських країнах – Сирія, Йорданія та інших [2]. В Україні ж при медичній нормі споживання 8 кілограмів ягід на людину на рік зараз виробляється лише близько 1 кілограма, тобто у 8 разів менше норми [3]. Крім того, за рівнем самозабезпеченості виноград в Україні належить до одного з небагатьох видів сільськогосподарської продукції, за якими цей показник становить менше 100%, а саме – 71,8% (для порівняння: зерна – 161%, овочів, баштанних – 105,8%, молока та молочних продуктів – 104,6%) [4].

Отже, збільшення обсягів виробництва винограду разом із підвищенням економічної ефективності його виробництва потрібно розглядати як пріоритетне завдання розвитку промислового виноградарства та виноробства в Україні.

Дослідженню умов сталого розвитку виноградарства та виноробства в Україні та її регіонах, системному аналізу найважливіших проблем галузі як теоретичного, так і практичного характеру завжди приділялось чимало уваги провідними вітчизняними науковцями: А. М. Авідзбою [5], О. М. Гаркушою [6], І. І. Червеном [7] та іншими. Великий внесок у розробку загальних методичних підходів щодо оцінки ефективності функціонування галузі та перспектив її подальшого розвитку зробили наукові співробітники Національного наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» та Національного інституту винограду і вина «Магарач» – Н. А. Мулюкіна [8], І. Г. Матчина [9,10], Д. Б. Волинкіна [10]. Проте, динамічні зміни в економічній та політичній ситуації в країні наочно свідчать про гостру необхідність подальшого вивчення проблемних питань галузі та пошуку шляхів виведення її з кризи.

Крім того, у теперішній час не можна не сказати ще про один важливий бік досліджуваного питання. З урахуванням політичної та економічної ситуації, що склалася в

Україні в 2014 р., зважаючи на те, що на сьогоднішній день виноградарство та виноробство Криму випало із сегмента даної галузі АПК України, роль виноградарських регіонів в наповненні бюджету країни та подальшому задоволенні потреб споживачів у свіжому винограді і виноробних підприємств у сировині різко зростає.

Мета даної статті – на основі глибокого порівняльного аналізу стану виноградарсько-виноробної галузі України та її окремих регіонів визначити місце Херсонської області в регіональній структурі виноградарсько-виноробної галузі, а також дослідити потенційну потужність Херсонщини в досягненні високого рівня конкурентоспроможності виноградної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Останній Виноградний кадастр, затверджений наказом Мінагрополітики від 23.05.2008 р. № 327, передбачає на території України 15 виноградарських зон (макрозон), які є основою для сорторайонування, і 58 природно-виноградарських районів (мікрозон) найбільшого поширення [11].

Територіально найбільше розповсюдження виноградарство як галузь отримало на півдні України (Одеська, Миколаївська, Херсонська області та Автономна республіка Крим), і в західному регіоні (Закарпаття), на долю яких припадає 419,9 тис. т виробленого в 2012 р. винограду, що складає 92,1% від загальної кількості по Україні (рис. 1) [12, с. 161].

Як видно, у 2012 р. більш ніж п'яту частину в територіальній структурі галузі займала АР Крим. Отже, у період невизначеності інші регіони мають заповнити цю нішу у виноградарсько-виноробному сегменті агропромислового комплексу України, що ще раз підкреслює актуальність даного дослідження.

Що стосується Херсонської області, то вона займає 4 місце в рейтингу регіонів України за виробництвом виноградної продукції. Відповідно до вищезгаданого Виноградного кадастру регіон віднесено до Лівобережної степової та Правобережної нижньо-дніпровської виноградарських макрозон з районуванням по 10 мікрозонах.

Стан галузі характеризується динамікою наявних площ виноградників, у тому числі в плодоносному віці. Аналіз офіційних статистичних даних наочно свідчить, що розмір загальної площі виноградників в Україні, у тому числі в плодоносному віці, за більш ніж 20 років мав стійку тенденцію до зменшення; і як результат – у 2012 р. досяг показника 78 тис. га і 68 тис. га відповідно, що становить лише 44,3% і 47,6% від рівня 1990 р. [12, с. 151]. Така ж тенденція притаманна і для динаміки площ виноградників у Херсонській області (табл. 1).

У ході дослідження нами проведені розрахунки стосовно темпів зростання (зниження) площ виноградних плантацій за останні 10 років по Україні та Херсонській області (рис. 2) [12, с. 151, 13]. Як видно з рис. 2, у 2004 та 2005 рр. Херсонська область мала зростання площ виноградників при середньому зниженні по Україні; у 2008 р. – значний темп зростання при його відсутності по Україні; у 2011 р. темп зростання виноградних площ в Херсонській області перевищив середні показники по Україні.

Аналіз динаміки врожайності винограду, представлений в табл. 1, свідчить, що єдиної тенденції в коливаннях її показників за період з 2003 по 2012 рр. немає як в Україні, так і по Херсонській області. Проте, обрахунок темпів зростання урожайності за ланцюговим методом показує, що Херсонщина виглядає більш переконливо, ніж підприємства галузі в середньому по Україні (рис. 3).

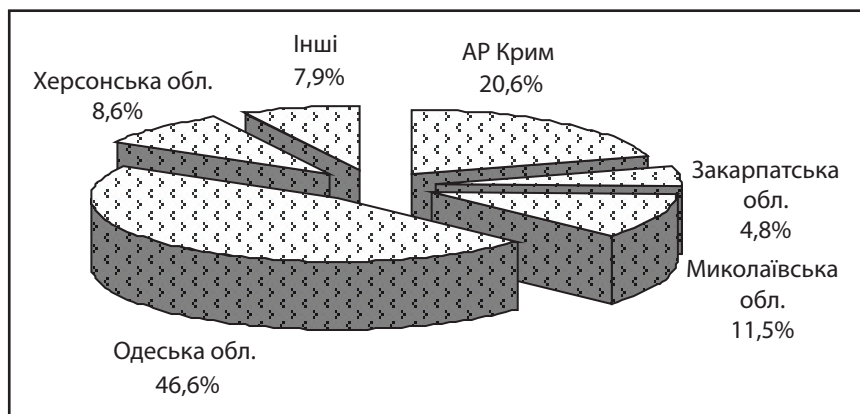

Рис. 1. Виробництво винограду по регіонах України у 2012 р.

Таблиця 1

Динаміка площ виноградників і валового збирання винограду по Україні та в Херсонській області

Рік	Україна			Херсонська область		
	Площа виноградників у плодоносному віці, тис. га	Урожайність, з 1 ц / га	Валовий збір, тис. т	Площа виноградників у плодоносному віці, тис. га	Урожайність, з 1 ц / га	Валовий збір, тис. т
2003	86	59,0	504,9	5,2	54,6	28,3
2004	83	45,2	374,0	5,4	54,0	29,1
2005	81	54,9	442,6	5,5	65,4	36,1
2006	76	39,7	300,9	4,3	18,4	8,0
2007	71	50,5	359,7	3,4	58,4	19,8
2008	71	58,6	415,3	5,1	82,3	41,7
2009	71	66,0	468,7	5,0	83,0	40,9
2010	68	60,3	407,9	4,5	65,4	29,3
2011	69	75,5	521,9	5,4	94,4	51,3
2012	68	67,2	456,0			39,4

Рис. 2. Темпи зростання площ виноградних насаджень, %

Стале зменшення площ виноградників в Україні та різкі коливання урожайності по роках впливають на обсяги валового збору винограду (див. табл. 1) [12, с. 161]. З табл. 1 чітко видно, що в різні роки обсяги валового виробництва винограду коливаються, як по Україні в цілому, так і по Херсонщині. Зокрема, простежується різке падіння валового збору в 2006 р. і злет, наприклад, у 2011 р.

Щодо темпів зростання обсягів виробництва винограду в Україні та Херсонській області, обрахованих за ланцюговим методом, спостерігаємо позитивну оптимістичну картину по Херсонській області в порівнянні з даними по Україні (рис. 4).

Отже, проведене дослідження наочно свідчить, що Херсонська область, маючи достатній природно-кліматич-

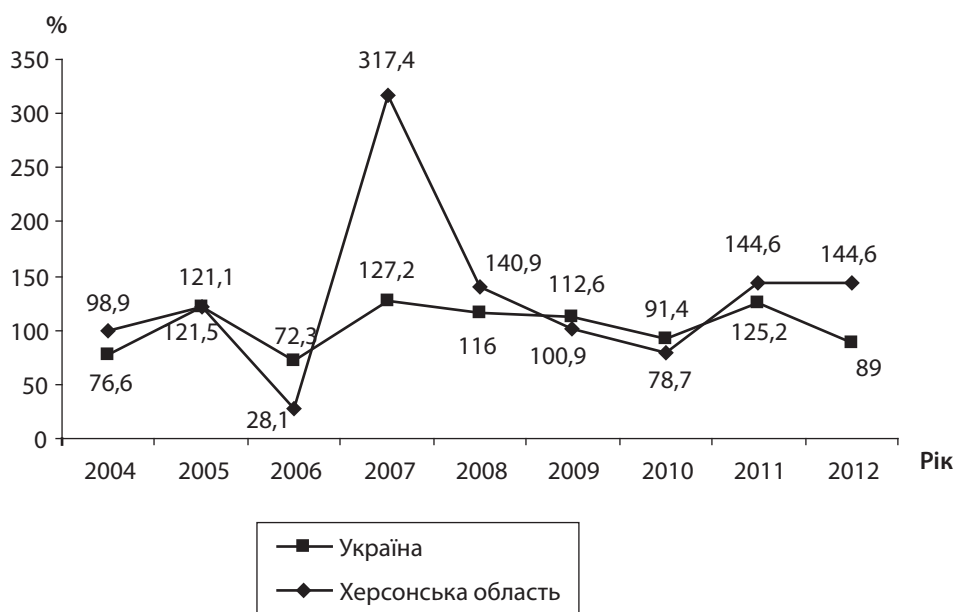

Рис. 3. Темпи зростання урожайності винограду, %

Рис. 4. Темпи зростання виробництва винограду, %

ний потенціал, придатний для розвитку промислового виноградарства, має всі можливості для досягнення високих економічних показників вирощування винограду, та за певних умов могла б зайняти достойне місце в структурі виноградарсько – виноробної галузі України.

Аналіз результатів від реалізації винограду за регіонами (табл. 2) свідчить, що у 2012 р. південь України – основний виробник винограду – спрацював з прибутком, у той час як ряд регіонів (Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька області) отримали збиток.

Собівартість виноградної продукції південних виробників за даними таблиці також нижча, ніж в інших областях. Зокрема, в Херсонській області вона складає 291,04 грн за 1 ц, що хоча і вище за середню по Україні (235,49 грн), та все ж значно нижче, ніж у таких регіонах, як Дніпропетровська область (1158,33 грн), Запорізька область (617,95 грн), Черкаська область (832,14 грн) тощо. Відтак, і середня ціна реалізації 1 ц винограду коливається від 217,94 грн у Закарпатській області (при рівні збитковості 30,1%) до 1035,71 грн у Черкаській області (при рівні рентабельності 24,5%) [14].

Водночас рівень рентабельності виробництва винограду в Херсонській області значно нижчий, ніж у середньому по Україні, а в 2008 та 2009 рр. взагалі мав від'ємне значення. Отже, для виноградарів-практиків і науковців Херсонщини є широке поле діяльності для пошуку шляхів виведення галузі регіону на конкурентоспроможний рівень у жорстких умовах ринкової економіки (рис. 5) [14]. Втім, за останні 5 років чітко просліджується тенденція до поступального зростання рівня рентабельності виробництва винограду в Херсонській області.

Від розвитку виноградарства залежить стан виноробної галузі як по Україні в цілому, так і по окремих регіонах. На сьогоднішній день можна констатувати, що ситуація у виноградарсько-виноробній галузі України досить важка, галузь перебуває у серйозній кризі – фінансовій, ресурсній, економічній.

Динаміка переробки винограду, як і обсягів вироблення виноматеріалів коливається в різні роки, і лише в 2013 р. показники досягають деякого зростання (рис. 6).

Хоча обсяги переробки винограду на виноматеріали в 2013 р. значно перевищують показники 2012 р., офіційні статистичні дані свідчать, що власно вирощеного виногра-

Результати від реалізації винограду за регіонами в 2012 р.

	Кількість реалізованої продукції, т	Повна собівартість, тис.грн.	Чистий дохід, тис.грн	Прибуток (збиток), тис. грн	Собівартість 1 ц, грн	Середня ціна реалізації 1 ц, грн
Україна	182240,6	429163,1	740823,1	311660,0	235,49	404,51
АР Крим	39096,7	114917,5	260816,1	145898,6	293,93	667,11
Дніпропетровська	3,6	41,7	20,8	-20,9	1158,33	577,78
Закарпатська	1004,8	3134,8	2189,9	-944,9	311,98	217,94
Запорізька	78,0	482,0	240,6	-241,4	617,95	308,46
Івано-Франківська	2,1	2,2	5,5	3,3	104,76	261,90
Миколаївська	43327,9	60593,6	148855,3	88261,7	139,85	343,56
Одеська	81891,0	200644,2	261729,2	61085,0	245,01	319,61
Харківська	112,7	658,5	788,6	130,1	584,29	699,73
Херсонська	16721,0	48665,3	66148,1	17482,8	291,04	395,60
Черкаська	2,8	23,3	29,0	5,7	832,14	1035,71

Рис. 5. Рівень рентабельності виробництва винограду

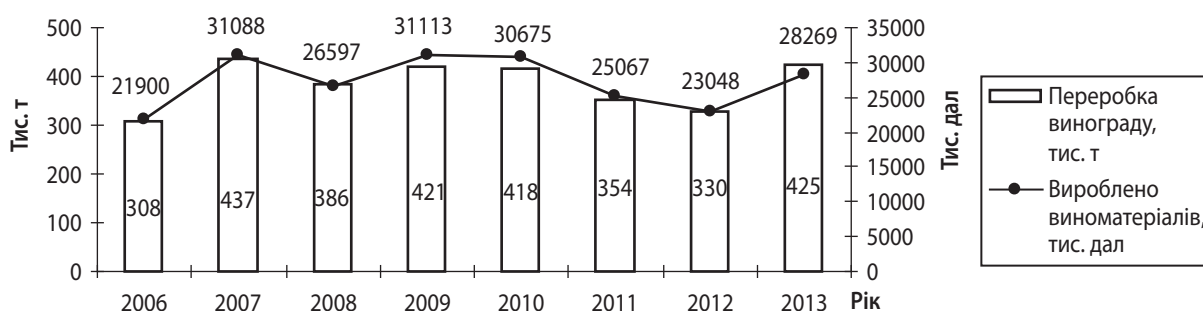

Рис. 6. Динаміка переробки винограду та виробництва виноматеріалів

ду перероблено значно менше, ніж закупленого, що в черговий раз говорить про необхідність подальшого розвитку сировинної бази для виноробства, тобто розширення площ під технічні сорти винограду та підвищення їх урожайності як шлях до вирішення однієї з головних проблем кризи виноробної галузі в Україні [15].

Дані по виробництву виноматеріалів в 2013 р. за регіонами представлені в табл. 3 [15].

Як видно з табл. 3, Херсонщина має досить потужний виноробний потенціал і досягла у 2013 р. найбіль-

ший приріст обсягів виробництва виноматеріалів серед виноградарсько-виноробних регіонів, а саме: 66,6%. При цьому найбільшу питому вагу (більше 60%) займає виробництво виноматеріалів для виготовлення коньяків. Для порівняння – в Одеській області цей показник становить 14,9%, Миколаївській області – 2,1%, Автономній Республіці Крим – 31,4% [15]. Отже, Херсонщина може стати основним українським виробником коньячної продукції, що покладає на регіон додаткові вимоги до пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування виноградарсько-

Виробництво виноматеріалів у 2013 р. (тис. дал)

Область	Фактично вироблено матеріалів			У тому числі			
	2013 р.	У % до загального підсумку	2013 р. у % до 2012 р.	Шампанські та ігристі	Коньячні	Для випуску вин і закладки на витримку	
						Столові	Кріплені
Україна, усього	28268,5	100	122,6	8027,3	5672,6	11033,4	3068,7
АР Крим	5904,5	20,9	104,2	761,5	1856,6	1295,3	1908,0
Миколаївська	4990,5	17,7	134,3	1304,2	104,8	3224,7	356,8
Одеська	12591,6	44,5	128,4	4605,9	1871,4	5081,9	731,2
Херсонська	2935,4	10,4	166,6	527,9	1783,8	541,2	0,2
м. Севастополь	1606,0	5,7	123,2	827,8	56,0	670,7	51,5

виноробної галузі. Але вже і нинішні розрахунки свідчать, що в 2013 р. обсяги виробництва виноматеріалів по регіону значно нарощені в порівнянні з попереднім роком абсолютно по всіх видах виноматеріалів: по шампанським та ігристим винам – більш ніж в 2 рази, коньячним – на 76,1%, для випуску столових вин – на 18,7% тощо [15].

Водночас є ряд невирішених питань, які гальмують подальший сталлий розвиток виноградарсько-виноробної галузі України та окремих регіонів, зокрема Херсонщини.

Однією з найсерйозніших проблем, які спричиняють нестабільність розвитку виноробної галузі, є кліматично-сировинна. Сьогоднішній стан сировинної бази для виноробної галузі України має своє коріння ще з радянських часів, коли поступальному розвитку галузі виноградарства і виноробства завдав шкоди антиалкогольний закон 1986 р., внаслідок якого значна кількість виноградних плантацій була знищена і всі аутентичні сорти винограду припинили своє існування. Відродження виноградарства та виноробства як галузі відбувалося вже за рахунок сортів винограду, привезених з країн Західної Європи, які, хоча й придатні були для виробництва вина, але, на відміну від місцевих сортів, не були морозостійкими. Відтак, враховуючи потенційну вірогідність аномально низьких температур, які притаманні інколи взимку південним областям України, існує реальна загроза втрат врожаю при сильних морозах. Так, у січні – лютому температура в Херсонській області може скласти від -22°C до -25°C (2008 р., 2009 р., 2012 р.), що спричиняє промерзання ґрунту на глибину від 7 до 19 см і може завдати непоправної шкоди виноградним плантаціям. Схожа ситуація в різні роки спостерігалася і в інших виноробних районах – Миколаївській, Одеській областях тощо. Отже, така кліматична невизначеність є значною об'єктивною перешкодою для планування економічних показників виноградарсько-виноробних підприємств і стало розвитку галузі в цілому.

Ще однією проблемою, що стоїть на перешкоді сталому розвитку вітчизняного виноробства, є застарілі виноградники. Як відомо, критичний вік виноградної лози в Україні – 30 – 40 років. Враховуючи, що посадка виноградних плантацій на території України здійснювалася ще за радянських часів, головним чином у 70 – 80 роки ХХ століття, істотна частина їх на даний момент є вже нерентабельною. Зважаючи, що на території України кількість таких виноградників з кожним роком зростає, це робить їх неефек-

тивними у формуванні конкурентоздатного виноградарства і виноробства: застарілі кущі просто не можуть дати належного врожаю. Слід відмітити, що в країнах – лідерах виноградарства та виноробства (Франція, Італія тощо) за умов сучасних технологій виробництва продуктивний вік виноградної лози становить 50 і більше років.

Свій негативний вплив на розвиток виноробства накладають також старіння матеріально-технічної бази господарств і виноробних заводів і неможливість її оновлення, порушення зв'язків між сільським господарством і переробними підприємствами, а також наявність великої частки низькосортного вина, підробка та підміна марок і сортів і фальсифікація продукції.

ВИСНОВКИ

Проведені розрахунки дослідження свідчать, що має місце тенденція до зменшення площ виноградних плантацій. Урожайності винограду притаманне коливання залежно від різного роду факторів, як об'єктивних, так і суб'єктивних, що не може не впливати на валовий збір винограду. Собівартість виноградної продукції коливається в межах 11 разів у різних регіонах. Крім того, виноробна галузь України потерпає від недоліків у плануванні сортового складу винограду для виробництва вина та виноматеріалів, а також наявності великої частки виробництва фальсифікованої продукції. Крім того, втрата налагоджених партнерських зв'язків, що притаманна сьогоднішньому дню, охолодження інвестиційного клімату внаслідок останніх політичних подій, прорахунки в податковій і цінній політиці та різке зменшення бюджетного фінансування виноробних підприємств також призводять до негативних результатів функціонування виноградарсько-виноробного комплексу АПК України. У такій ситуації роль потенційних виноградарських регіонів, зокрема Херсонської області, виступає як першочергова в подальшому поступальному розвитку конкурентоспроможного виноградарства та виноробства, забезпеченні продовольчої безпеки країни, наповненні її бюджету та збереженні здоров'я нації.

Для більш ефективного функціонування виноградарства та виноробства в Україні, на нашу думку, необхідна розробка та ухвалення загальної концепції розвитку виноградарсько-виноробної галузі та створення на її базі науково обґрунтованих довгострокових програм розвитку розсаджування та сортрайонування з урахуванням вимог СОТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградний сік: склад, користь, протипоказання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bazikalo.kiev.ua/node/3185>
 2. У світі зростає виробництво і споживання винограду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pavlivsca.ub.ua/news/24788-u-sviti-zrostaie-virobnictvo-i-spojivannya-vinogradu.html>
 3. Научно-производственный журнал «Магарач. Виноградарство и виноделие» / Национальная академия аграрных наук Украины. Национальный институт винограда и вина «Магарач». – 2013. – № 2. – С. 2 – 4.
 4. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. – К., 2013. – С. 39.
 5. **Авідзба А. М.** Агроекологічні ресурси як основа стратегії відродження виноградарства Криму : автореф. дис. ... д-ра с.-г. наук: 06.01.08 / А. М. Авідзба ; УААН, Інститут винограду і вина «Магарач». – Ялта, 2000. – 30 с.
 6. **Гаркуша О. М.** Стратегія відновлення і високоефективного функціонування виноградарсько-виноробного підкомплексу АПК України в умовах ринкової економіки : дис. ... д-ра екон. наук: 08.07.02 / О. М. Гаркуша ; Миколаївська держ. аграрна академія. – Миколаїв, 2002. – 370 с.
 7. **Червен І. І.** Розвиток та підвищення ефективності інфраструктури регіонального ринку аграрної продукції / І. І. Червен [и др.]. – Миколаїв : 2008. – 231 с.
 8. **Мулюкіна Н. А.** Совершенствование сортамента винограда в Украине за счет индивидуального отбора клонов, хорошо адаптированных к экстремальным условиям среды / Н. А. Мулюкіна, И. А. Ковалёва, В. С. Чисников [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://journal.kubansad.ru/pdf/12/06/11.pdf>
 9. **Матчина І. Г.** Стратегія розвитку ринку винопродукції України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.07.02 / І. Г. Матчина ; Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН. – К., 2006. – 37 с.
 10. **Матчина І. Г.** Государственная поддержка отечественного производителя винограда и винопродукции / И. Г. Матчина, Д. Б. Волынкина // Магарач. Виноградарство и виноделие. – 2010. – № 4. – С. 38 – 39.
 11. Виноградний кадастр України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>
 12. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистика України. – К., 2013. – С. 151 – 161.
 13. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду. Збір урожаю сільськогосподарських культур у 2003 – 2011 роках у розрізі районів. Статистичний бюлетень / Головне управління статистики в Херсонській області. – Херсон, 2012.
 14. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік. Статистичний бюлетень / Державна служба статистики України. – К., 2013. – С. 49.
 15. Переробка винограду та виробництво виноматеріалів у 2013 році. Експрес-випуск № 06.2-14/5-14 від 14.01.2014 р. / Державна служба статистики України
- Cherven, I. I. *Rozvytok ta pidvyshchennia efektyvnosti infrastruktury rehionalnoho rynku ahranoi produktsii* [Developing and improving the efficiency of the infrastructure of regional agricultural market]. Mykolaiv, 2008.
- Harkusha, O. M. "Stratehiia vidnovlennia i vysokoefektyvnoho funktsionuvannia vynohradarsko-vynorobnoho pidkompleksu APK Ukrainy v umovakh rynkovoї ekonomiky" [Recovery Strategy and highly efficient operation of viticulture and wine-sub agribusiness in Ukraine a market economy]. *Dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.07.02*, 2002.
- Magarach. Vinogradarstvo i vinodelie*, no. 2 (2013): 2-4.
- Muliukina, N. A., Kovaleva, I. A., and Chisnikov, V. S. "Sovershenstvovanie sortimenta vinograda v Ukraine za schet individualnogo otbora klonov, khorosho adaptirovannykh k ekstremalnym usloviim sredy" [Improving the assortment of grapes in Ukraine due to individual selection of clones that are well adapted to extreme environmental conditions]. <http://journal.kubansad.ru/pdf/12/06/11.pdf>
- Matchyna, I. H. "Stratehiia rozvytku rynku vynoproduktsii Ukrainy" [Market development strategy wine production of Ukraine]. *Avtoref. dys. ... d-ra ekon. nauk: 08.07.02*, 2006.
- Matchina, I. G., and Volynkina, D. B. "Gosudarstvennaia podderzhka otechestvennogo proizvoditelia vinograda i vinoproduktsii" [State support to domestic producers of grapes and wine products]. *Magarach. Vinogradarstvo i vinodelie*, no. 4 (2010): 38-39.
- Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2012 rik. Statystychnyi biuleten* [Key economic indicators of agricultural production farms in 2012. Statistical Bulletin]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2013.
- "Pererobka vynohradu ta vyrobnytstvo vynomaterialiv u 2013 rotsi" [Grapes and producing wine in 2013]. *Ekspres-vypusk № 06.2-14/5-14 vid 14.01.2014 r.*, 2014.
- Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2012 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2012]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyka Ukrainy, 2013.
- "U sviti zrostaie vyrobnytstvo i spozhyvannia vynohradu" [In a world of increasing production and consumption of grapes]. <http://pavlivsca.ub.ua/news/24788-u-sviti-zrostaie-virobnictvo-i-spojivannya-vinogradu.html>
- "Vynohradnyi sik: sklad, koryst, protypokazannia" [Grape juice: composition, benefits, contraindications]. <http://bazikalo.kiev.ua/node/3185>
- "Vynohradnyi kadastr Ukrainy" [Grape inventory Ukraine]. <http://eurowine.com.ua/tmp/kadastr/index.php>
- Zbir urozhaiu silskohospodarskykh kultur, plodiv, iahid ta vynohradu. Zbir urozhaiu silskohospodarskykh kultur u 2003 – 2011 rokakh u rozrizi raioniv. Statystychnyi biuleten* [Harvesting crops, fruits, berries and grapes. Harvesting crops in 2003 - 2011 years in terms of area. Statistical Bulletin]. Kherson: Holovne upravlinnia statystyky v Khersonskii oblasti, 2012.

Науковий керівник – Маренич Т. Г., доктор економічних наук, професор кафедри «Облік і аудит» Харківського національного університету сільського господарства ім. П. Василенка

REFERENCES

- Avidzba, A. M. "Ahroekolohichni resursy iak osnova stratehii vidrodzhennia vynohradarstva Krymu" [Agroecological resources as a basis for the strategy revival of viticulture Crimea]. *Avtoref. dys. ... d-ra s.-h. nauk: 06.01.08*, 2000.
- Balansy ta spozhyvannia osnovnykh produktiv kharchuvannia naseleenniia Ukrainy* [Balances and consumption of basic foodstuffs in Ukraine]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyka Ukrainy, 2013.